

Doğal Gaz Depolama Yükümlülüğünde İfa Güçlüğü

Hardship in Natural Gas Storage Obligation

 Aslı Günaydinoğlu Tecir
asli@gunaydinogluhukuk.com

Geliş Tarihi: 21 Ağustos 2024

Kabul Tarihi: 02 Eylül 2024

Yayın Tarihi: 15 Ocak 2025

Öz: Doğal gaz, doğada herhangi bir işleme tabi olmadan kendiliğinden bulunabilen ancak ulaşılabilmesi, çıkarılması ve dağıtımının farklı teknik faaliyetleri gerektirdiği, yeryüzünde belirli bölgelerde bulunan bir enerji kaynağıdır. Bu kaynağın güvenli bir şekilde depolanması ve dağıtılması, enerji güvenliği ve istikrarı için kritik öneme sahip düzenlemelerdir. Doğal gaz depolama yükümlülüğü, genellikle enerji tedarikçilerine belirli miktarda doğal gazı depolama zorunluluğu getiren bir düzenleme olup, bu yükümlülüğün temel amacı, acil durumların yanı sıra talep artışlarına hızlı bir şekilde yanıt verebilmek, arz güvenliğini sağlamak ve enerji piyasalarında istikrarı korumak olsa da tüm bu hususların amacına ulaşabilmesi aynı zamanda liberal bir doğal gaz piyasasının varlığını da beraberinde getirmektedir. Doğal gaz depolama yükümlülüğü ile ilgili düzenlemelerin etkin bir şekilde uygulanması, bu düzenlemelerin sürekli olarak gözden geçirilmesi ve uyumlu bir şekilde güncellenmesi, enerji sektöründeki değişen koşullara uyum sağlanması açısından büyük öneme sahiptir. Aksi durumda, doğal gaz tedarikçileri, doğal gazın depolanması yükümlülüğünde ifa güçlüğü problemi ile karşı karşıya kalabileceklerdir.

Anahtar Kelimeler: Aşırı İfa Güçlüğü, Enerji Güvenliği, Arz Güvenliği, Depolama Yükümlülüğü

Abstract: *Natural gas is an energy source that can be found in nature without being subjected to any process, but is found in certain regions on earth, where its access, extraction and distribution require different technical activities. Safe storage and distribution of this resource are critical regulations for energy security and stability. Natural gas storage obligation is a regulation that generally obliges energy suppliers to store a certain amount of natural gas, and the main purpose of this obligation is to respond quickly to increases in demand as well as emergencies, to ensure security of supply and to maintain stability in energy markets and accessibility also brings with it the existence of a liberal natural gas market. Effective implementation of the regulations regarding natural gas storage obligation, constant review and harmonious updating of these regulations are of great importance in terms of adapting to the changing conditions in the energy sector. Otherwise, natural gas suppliers may face difficulty in performing their obligation to store natural gas.*

Keywords: *Hardship, Energy Security, Security of Supply Storage Obligation*

1. Giriş

Özel sektör doğal gaz şirketleri doğal gaz piyasasında yaşanan olumsuzluklar neticesinde 2019 yılının başından beri piyasada doğal gaz satamaz duruma gelmiş ve bu durum özel sektör ithalatını durma noktasına getirerek ithalatçıların tedarikçilerine olan yükümlülüklerini yerine getiremez hale getirmiştir. Bununla birlikte olağanüstü piyasa koşullarının getirdiği zorluklara ilave olarak özel sektör ithalat şirketlerinin ilgili mevzuat kapsamında ithal edecekleri doğal gaz miktarının %6'sına denk gelen ciddi bir miktarı depolama yükümlülüğü olarak yerine getirmesi özel sektör ithalat şirketlerini taşıyamayacakları bir yük ve temin edemeyecekleri bir finansman ihtiyacı ile karşı karşıya bırakmıştır.

Özel sektör şirketlerinin üzerindeki yükün hafifletilmesi ve depo yükümlülük oranının piyasadaki olumsuz şartlar dikkate alınarak belirlenmesi adına her ne kadar Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu'na (EPDK) depolama yükümlülüğünün azaltılmasına yönelik özel sektör ithalat şirketlerinin öneri ve değerlendirmelerini içerecek şekilde, yükümlülük oranlarının %0 olarak uygulanması şeklinde talepte bulunulmuş ise de, depolama yükümlülüğünün maliyetlerden bağımsız olarak 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu'nun amir hükmü olması ve doğal gaz arz güvenliği dikkate alınarak ilgili talep kurul kararı ile reddedilmiş ve doğal gaz ithalat lisansı sahiplerinin depolama yükümlülük oranı uzunca bir müddet %6 olarak uygulanmış olup, bu husus özel sektör doğal gaz temsilcileri için ciddi bir maliyet ve risk unsuru oluşturmuştur. Son olarak EPDK'nin 2024 yılı Doğal Gaz Depolama Yükümlülüğü hakkında vermiş olduğu kurul kararı gereğince, 2024 yılına mahsus olmak üzere ithalat sahibi tüzel kişiler için depolama yükümlülük oranının %1 olarak uygulanmasına karar verilmiş ise de, (Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Doğal Gaz Piyasası Dairesi Başkanlığı, 06.12.2024 Tarihli, 1012473 sayılı Kurul Kararı) ilgili kurul kararının 2024 yılına mahsus olmak üzere verildiği de dikkate alındığında, piyasa koşulları çerçevesinde bu oran ve/veya oranların istikrar göstermediği ve dönemler içerisinde değişiklik arz edebileceği görülmektedir.

Bu bağlamda, doğal gaz piyasasında faaliyet gösteren özel sektör temsilcileri, önemli bir maliyet ve risk unsuru taşıyan doğal gaz depo yükümlülüğünün yerine getirilmesi konusunda ifa güçlüğü ile karşı karşıya kaldıklarından, dönemler içerisinde değişiklik gösterme ihtimali olan depolama yükümlülük oranının %6 olarak belirlendiği ve özel sektör için ağır bir maliyet oluşturduğu bu husus gerek Türkiye doğal gaz piyasası düzenlemeleri gerekse de doğal gaz piyasasının mevcut koşulları açısından inceleme konusu yapılmıştır.

2. Doğal Gaz Depolama Yükümlülüğü

Depolama, “Günlük ve mevsimlik değişiklikleri karşılamak ve doğal gaz temininin azalması veya durması ile meydana gelen doğal gaz açığını gidermek amacıyla doğal gazın, sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) veya gaz olarak depolanması” şeklinde tanımlanmıştır (4646 Sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu, 2001). Doğal gaz, tükenmiş olan rezervuarlarda, yer altı tuz yataklarının eritilmesiyle ortaya çıkan mağaralarda ve yer altı suları tahliye edilerek oluşturulan boşluklarda gaz halinde ve yine yer altına, yer üstüne ya da denize konuşlandırılan tanklarda LNG formunda depolanabilmektedir (Bulut, 2021).

Doğal gaz depolama yükümlülüğü, günlük ve mevsimlik¹ değişiklikleri karşılamak ve doğal gaz temininin azalması ya da durması sonucunda meydana gelebilecek doğal gaz boşluğunu gidermek amacıyla doğal gazın sıvılaştırılmış olarak ya da gaz olarak depolanmasını ifade etmekte, doğal gazın depolama faaliyetini yerine getirmek üzere yetkilendirilen tüzel kişi ise depolama şirketi olarak tanımlanmaktadır (Aslan, 2009). Doğal gaz depolama faaliyeti, doğal gazın üreticiden tüketiciye olan dağıtım akışında mevsimsel ve günlük talebin dengelenebilmesi, arz güvenliği, şebekenin verimli şekilde işletilmesi ve mevsimsel talep değişimleri nedeniyle alınması taahhüt edilen doğal gazın az veya fazla kullanılması halinde ceza ödenmemesi gibi önemli konularda rol oynamaktadır (Aslan, 2009).

Doğal gaz satış ve taşıma düzenlemelerine ilişkin geleneksel görüş, gazın mevcut piyasa taleplerinin aciliyetine göre satılacağı, taşınacağı ve tüketileceği yönündedir ancak gazın tüketilmemesi durumunda, piyasada oluşan talebin gerektirmesi üzerine sonraki bir tarihte yeniden teslim edilmek üzere özel bir depolama tesisine enjekte edilebilmektedir. Bu, gazın depolanmasıdır ve gazın en çok ihtiyaç duyulduğu anda enerji piyasasına sürülmek üzere bir gaz envanterinin tutulması anlamına gelmektedir. Aynı zamanda “envanter gazı” olarak da adlandırılan gaz depolama işlemi, bir kişinin gaz talebini günlük, haftalık, aylık veya mevsimlik olarak karşılama yeteneğini destekleyen ve gazın pazara akışını kesintiye uğratabilecek arz kısıtlamalarına, olumsuz hava koşullarına, operasyonel karışıklıklara veya jeopolitik sorunlara yanıt olarak kullanılabilen son derece değerli bir esnek gaz biçimidir (Roberts, 2011).

¹ Gaz depolama tesisleri mevsimsel gaz talebi değişikliklerini karşılamak için kullanılabilir; burada gaz tek bir yıllık döngüde (daha düşük talep ve daha düşük fiyat beklentisinin olduğu) yaz aylarında tedarik ve enjekte edilir ve (daha yüksek talep ve daha yüksek fiyat beklentisinin olduğu) kış aylarında yeniden sevk edilir. Bu mevsimseliktir. Bkz. ROBERTS, Peter, Gas Sales and Gas Transportation Agreements, Principles and Practice, Third Edition, Sweet&Maxwell, 2011, s. 45

Doğal gazın depolanması, enerji Şirketlerinin belirli miktarda doğal gazı belirli sũreler için depolama zorunluluğudur. Bu yũkũmlũlũk, enerji arzının sũrekliliđini sağlamak ve ani talep artışlarına cevap verebilmek için uygulanır ve bu yũkũmlũlũk arz-talep dengesizliğini minimize ederek enerji krizlerini Őnler ve doğal gaz piyasalarının istikrarını sağlar.

Doğal gaz tũketimi, hava sıcaklığına bağlı olarak gũlũ kullanım dalgalanmaları gösteren bir enerji kaynağıdır. Bu nedenle, Özellikle tũketicilerin yũksek talep dönemlerinde ihtiyaçlarının karŐılanabilmesi için doğal gazın bũyũk miktarlarda depolanması Őnemlidir. Ayrıca, al ya da Őde sözleşmelerinin yaygın bir Şekilde kullanıldığı dũŐũnũldũđũnde, bu durumun Őnemi daha da artmaktadır (Ayrancı, 2010).

Doğal gaz depolama faaliyetini yapacak olan tũzel kiŐilerin, yer altı ve yer ũstũnde² gaz ya da LNG olarak depolama faaliyetinde bulunabilmeleri için Enerji Piyasası Dũzenleme Kurulu'ndan (EPDK) lisans almaları zorunlu olup, aksi durumda depolama faaliyetinde bulunamayacaklardır (Ayrancı, 2010). Lisans talebinde bulunan Şirketlerin, depolama yapabilecek ekonomik ve teknik yeterliliğe sahip olması, depolama kapasitelerinin³ tamamını sistemin gũvenli bir Şekilde iŐlemesine yardımcı olacak Şekilde idare edeceklerini taahhũt ediyor olması ve yine depolama kapasitelerinin tarafsız ve eŐit biçimde hizmete sunulacağını taahhũt ediyor olmaları zorunludur (Ayrancı, 2010).

Doğal gaz depolama yũkũmlũlũđũ, doğal gaz arz gũvenliđinin sağlanmasında kritik bir rol oynamakta, Özellikle kiŐ aylarında artan talep veya beklenmedik arz kesintileri durumunda, depolanan doğal gaz arzda istikrarı korumak için kullanılabilir. Bu da enerji piyasasında fiyat dalgalanmalarını ve kesintilerin neden olabileceği sorunları minimize etmektedir. Bu nedendir ki, depolama yũkũmlũlũđũne uymayan piyasa katılımcılarına yönelik cezai yaptırımlar uygulanmaktadır. Bu yaptırımlar para cezaları, lisans iptali ya da faaliyet kısıtlamaları gibi çeŐitli Őekillerde olabilir.

3. Doğal Gaz Depolama Yũkũmlũlũđũnde Yaşanan Gũlũkler

Doğal gaz depolama yũkũmlũlũđũnde yaşanan gũlũkler farklı teknik, ekonomik ve yasal faktörlerden kaynaklanmaktadır. Bu zorlukların aşılması için kapsamlı ve koordineli bir yaklaŐım gerekli olup, teknolojik yenilikler, finansal destekler ve dũzenleyici reformlar, bu sũrecin daha etkili ve sũrdũrũlebilir olması bakımından Őnemlidir. Bu Şekilde, enerji gũvenliđi artırılarak doğal gaz piyasalarında istikrar sağlanabilecektir.

² Depolama tesisleri, yer altı doğal gaz depolama tesisleri veya sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) terminalleri gibi çeŐitli altyapılar olabilir.

³ Piyasa katılımcılarının yıllık tũketimlerinin veya ithalatlarının belirli bir yũzdesi kadar doğal gazı depolamaları gerekmekte olup, bu oran ũlkenin enerji politikalarına ve arz gũvenliđi ihtiyaçlarına göre belirlenir.

Farklı ülkelerde ve bölgelerde geçerli olan regülasyonlar ve politikalar, depolama projelerini ve operasyonlarını etkileyebilir. Regülasyon değişiklikleri ve belirsizlikler, uzun vadeli planlamayı güçleştirdiğinden, özellikle mevzuatsal düzenlemeler bu bakımdan önem taşımaktadır. Yine, doğal gaz piyasasındaki dalgalanmalar ve fiyat değişiklikleri, depolama stratejilerini etkileyebileceği gibi özellikle düşük fiyat dönemlerinde depolama ekonomik olarak daha az cazip hale gelebilecektir. Dolayısıyla anılan bu zorluklar, enerji sektöründeki piyasa temsilci ve katılımcılarının gerek mevzuatsal, gerek sözleşmesel, gerekse de arz güvenliği bakımından inovatif çözümler sunmalarını gerekli kılmaktadır.

3.1. Türkiye Doğal Gaz Piyasası Kapsamında Depolama Yükümlülüğü

Depolama yükümlülüğü, günlük ve mevsimlik değişiklikleri karşılamak ve doğal gaz temininin azalması veya durması ile meydana gelen doğal gaz açığını gidermek amacıyla doğal gazın depolanmasını ifade etmektedir. Türkiye’de enerji arz güvenliğinin doğal gaz üzerinde yoğunlaşmış olduğu dikkate alınır, mevsimsel farklılıkların neden olduğu talep artışının dengelenmesi ve tedarik problemlerini bertaraf edebilmek için doğal gaz depolama tesis yatırımları ön plana çıkmaktadır (SETA, 2017). Takdir edilmelidir ki, Türkiye’nin doğal gaz tedariki konusunda elverişli bir konumda bulunmasına karşın, tüm dünyada talebin yükselmesi ve doğal gaz ticareti ile ilgili kararlarda ekonomik değişkenlerin yanı sıra politik parametrelerin de dikkate alınması yönünde bir eğilimin ortaya çıkması sebebiyle arz güvenliği ile ilgili sıkıntıların yaşanabileceği hususunun da mutlaka göz önünde bulundurulması gerekmekte, depolama yükümlülüğünün yalnızca mevzuatsal bir yükümlülükten çıkıp, şirket üstü bir hal almış olduğu da unutulmamalıdır.

Doğal gaz piyasasına ait yasal düzenlemeler Doğal Gaz Kullanımı Hakkında 397 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile başlayarak 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu düzenlemeleri ile süre gelmiştir. Doğal gaz depolama yükümlülüğünün yerine getirilmemesi ile ilgili olarak mevzuatımızda aşağıdaki hükümler mevcuttur:

4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu’nun dördüncü maddesinin dördüncü fıkrasının (a) bendinin dokuzuncu alt bendinde:

“Ülkedeki yer altı doğal gaz depolama kapasitesinin tüm ithalatçı şirketlerin her sene ithal edecekleri doğal gaz miktarının depolanmasına ilişkin yükümlülüklerinin yerine getirilmesine imkân verecek seviyede olmasına bağlı olarak Kurul, ithalatçı şirketlerin her sene ithal edecekleri doğal gazın beş yıl içerisinde ulusal topraklarda depolama yükümlülüklerine ilişkin oranını, ülkedeki mevcut yer altı depolama kapasitesini dikkate alarak yüzde yirmiden fazla olmamak üzere belirlemeye

yetkilidir. İthalatçı şirketlerin depolama yükümlülüklerine ilişkin usul ve esaslar Kurul tarafından belirlenir.” hükmü (4646 Sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu, 2001),

Doğal Gaz Depolama Yükümlülüklerine İlişkin Usul ve Esasların birinci maddesinin birinci fıkrasında:

“Boru hattı ile ithalat faaliyetinde bulunan lisans sahibi tüzel kişiler, her bir lisans için faaliyete başlama tarihinden itibaren beş yıl içerisinde başlamak kaydıyla ve ilgili lisans sona erinceye kadar devam etmek üzere, her sene lisanslarında belirtilen ithalat miktarının, Kurul tarafından belirlenen oranı kadar miktarda doğal gazı yer altı depolama tesislerinde depolamakla yükümlüdürler.” hükmü ile,

ikinci maddesinin ikinci fıkrasında:

“Tedarikçiler, yer altı depolama tesisinden hizmet alabilmeleri için kendileri adına kesinleşen kapasite miktarını, etkin ve verimli kullanarak, depolama yükümlülüğüne konu miktar kadar doğal gazı ilgili takvim yılının 1 Kasım tarihi itibarıyla fiziki olarak depolama tesisinde bulundurmakla yükümlüdürler.” hükmü (Depolama Yükümlülüklerine İlişkin Usul ve Esaslar, 2016) ve yine,

03.11.2016 tarih ve 6574–7 sayılı Kurul Kararı’nda:

“...Depolama Yükümlülüklerine İlişkin Usul ve Esaslar’ın 1. maddesinin birinci fıkrasında yer alan ithalat lisansı sahibi tüzel kişiler için depolama yükümlülük oranının yeni bir karar alınıncaya kadar %6 olarak belirlenmesine karar verilmiştir.” belirtilmiştir.

Dolayısıyla ithalat lisansı kapsamında doğal gaz ithalatı yapan özel sektör şirketleri, 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu’nun dördüncü maddesinin dördüncü fıkrasında belirtilen hükümler, EPDK’nin 03.11.2016 tarihli ve 6574–7 sayılı kurul kararı uyarınca her sene ithal edeceği doğal gaz miktarının –EPDK tarafından yeni bir karar alınıncaya kadar– %6’sına karşılık gelen miktarı ulusal topraklarda yer alan yer altı depolama tesislerinde depolamak ve ilgili depolama tesislerinden söz konusu kapasite miktarını rezerve etmek ile yükümlü kılınmıştır.

Doğal gaz piyasasında faaliyet gösteren özel sektör temsilcileri, belirlenen bu oran karşısında depolama yükümlülüğünü zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirebilmek adına yıllık ithalat miktarının %6’sı olan kapasite rezervasyonunu BOTAŞ’ın ilgili Doğal Gaz Depolama Tesisi’nden yapmakta ve alınacak bu hizmete yönelik ilgili Depolama Şirketi olan BOTAŞ Boru Hatları, Petrol Taşıma A.Ş. ile Depolama Hizmet Sözleşmesi (DHS) imzalamaktadır. Her ne kadar bu çerçevede depolama şirketinden alınan hizmete yönelik DHS kapsamında oluşan borç ve yükümlülükler zamanında ve eksiksiz yerine

getirilmeye çalışılsa da özel sektör doğal gaz şirketleri piyasada yaşanan olumsuzluklar neticesinde 2019 yılının başından beri piyasada doğal gaz satamaz duruma gelmiş ve bu durum özel sektör ithalatını durma noktasına getirerek ithalatçıların tedarikçilerine olan yükümlülüklerini yerine getiremez hale getirmiştir. Bununla birlikte olağanüstü piyasa koşullarının getirdiği zorluklara ilave olarak özel sektör ithalat şirketlerinin ilgili mevzuat kapsamında ithal edecekleri doğal gaz miktarının %6'sına denk gelen ciddi bir miktarı depolama yükümlülüğü olarak yerine getirmesi özel sektör ithalat şirketlerini taşıyamayacakları bir yük ve temin edemeyecekleri bir finansman ihtiyacı ile karşı karşıya bırakmıştır.

Özel sektör şirketlerinin üzerindeki yükün hafifletilmesi ve depo yükümlülük oranının piyasadaki olumsuz şartlar dikkate alınarak belirlenmesi adına EPDK'ye depolama yükümlülüğünün azaltılmasına ve mevcut yükümlülük kapsamında imzalanan DHS'lerin bu kapsamda revize edilmesine yönelik özel sektör ithalat şirketlerinin öneri ve değerlendirmelerini içeren bir yazı ile talepte bulunularak depolama yapma yükümlülüğünde güçlük yaşandığının mesajı verilmiş ve ithalat lisansı sahibi tüzel kişiler ile ilgili alınan 03.11.2016 tarih ve 6574-7 sayılı kararlarda belirtilen yükümlülük oranlarının %0 olarak uygulanması şeklinde talepte bulunulmuş ise de, depolama yükümlülüğünün maliyetlerden bağımsız olarak 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu'nun amir hükmü olması ve doğal gaz arz güvenliği dikkate alınarak bu talep kurul kararı ile reddedilmiştir. Dolayısıyla doğal gaz ithalat lisansı sahiplerinin depolama yükümlülük oranı kurul kararı gereğince %6 olarak uygulanmış, bu husus tüm özel sektör temsilcileri için ciddi bir maliyet ve risk unsuru oluşturmuştur.

Ülkemizde ve dünya genelinde artan doğal gaz ithalat fiyatlarının yanı sıra, BOTAŞ tarafından uygulanan sübvansiyonun artarak devam etmesi, özel sektör şirketlerine herhangi bir hareket alanı bırakmadığı gibi, serbest piyasada da gazı satılamaz hale getirmiş ve BOTAŞ'ın pazar payı da %100'e ulaşmıştır. Bu piyasa koşullarında özel sektör şirketlerinin kârlılık sağlayabileceğini düşünmek hayatın olağan akışına da aykırı bir hal almıştır. Oldukça yüksek seviyelere ulaşan ithalat fiyatları ve piyasa koşulları dikkate alındığında, depolama yükümlülüğü için gereken finansmanın sağlanması imkânsız hale gelmiş ve maliyeti çok yüksek olan depo kapasite bedeli, özel sektör şirketlerinin en önemli gider kalemleri arasında yerini almıştır.

3.2. Doğal Gaz Depolama Sözleşmesi ve Sözleşmenin İfasında Güçlük

Doğal gaz depolama sözleşmesi, depolama şirketinin belirlenen kapasiteyi sözleşme süresince depolatanın kullanımına hazır bulundurmayı, depolatan tarafından programa uygun olarak arz edilen doğal gazı teslim alarak saklamayı ve aynı enerji değerinde

bulunan doğal gazı yine programa uygun şekilde depolatan tarafa iade etmeyi üstlendiği, depolatan tarafın da bu edimler karşılığında ücret ödemeyi taahhüt etmiş olduğu bir sözleşme olarak tanımlanabilir (Bulut, 2021).

Doğal gaz depolama sözleşmesinin aynı zamanda iki özel hukuk tüzel kişisi arasında yapıldığını görmekteyiz. Bir sözleşmenin idari sözleşme sayılabilmesi, taraflardan birinin mutlaka kamu tüzel kişisi olmasını gerektirirken, Doğal Gaz Piyasası Kanunu'nda öngörülen modelde hukuken ve fiilen piyasa faaliyetinde bulunan kamu tüzel kişisi bulunmamaktadır (Bulut, 2021). Konusu kamu yararına yönelik bir faaliyet olsa bile, iki özel hukuk tüzel kişisi arasında yapılan sözleşme idari sözleşme olarak kabul edilmeyeceğinden (Gözler, 2009), doğal gaz piyasası aktörleri arasında yapılan sözleşmeler ve bu çatı altındaki doğal gaz depolama sözleşmesinin de özel hukuk hükümlerine tabi bir sözleşme olduğunu söylemek mümkündür.

Doğal gaz depolama sözleşmesinde depolatanın asli borcu ücret ödemek olup, DPK md.11/V'te ve Doğal Gaz Piyasası Tarifeler Yönetmeliği (DPTY) md. 13/2'de depolama ücretlerinin depolama şirketi ile depolatan taraf arasında serbestçe belirleneceği hükmüne bağlanmıştır. Yine DPTY md.13/3'te depolama tarifelerinin, ülkedeki depolama kapasitesi yeterli seviyeye ulaşıncaya kadar kurul tarafından belirlenebileceği hükmüne yer verilmiştir.

Yer altı depolama hizmetinde, depolama şirketine kapasite, enjeksiyon, geri üretim ve gaz takas ücretleri ödenmekte, kapasite rezervasyonu yıllık olarak yapılmasına karşın ücreti aylık olarak ödenmektedir (Bulut, 2021). Bu ücret hesaplanırken, depolatanın ilgili gaz yılı için rezerve ettiği toplam kapasite 12'ye bölünerek, bir aya karşılık gelen kapasite miktarı tespit edilmekte ve bu miktar ilgili ay bakımından tarifede yazılı kapasite ücreti ile çarpılarak depolatanın yükümlü olduğu kapasite ücreti hesaplanmaktadır (Bulut, 2021). Daha önce de belirtilmiş olduğu üzere, oldukça yüksek seviyelere ulaşan ithalat fiyatları ve piyasa koşulları dikkate alındığında, depolama yükümlülüğü için gereken finansmanın sağlanması imkânsız hale gelmekte ve maliyeti çok yüksek olan depo kapasite bedeli, özel sektör şirketlerinin en önemli gider kalemleri arasında yerini almaktadır. Bu noktada belirtilmelidir ki, her ne kadar taraflar arasındaki depolama hizmet sözleşmesinde mücbir sebep maddesine yer verilmiş ve bu doğrultuda tarafların yükümlülüklerinin mücbir sebep ortadan kalkıncaya kadar askıya alınacağı belirtilmiş ise de, para borcunun ödenmesine ilişkin edimlerde mücbir sebep hallerine dayanılamayacağı da düzenlenmektedir. Maliyeti sebebiyle özel sektör şirketlerinin en önemli gider kalemleri arasında yer alan depo kapasite bedeli konusunda özellikle depolatan tarafın aşırı ifa güçlüğü içerisinde olduğu göz ardı edilmeyerek, bu hususta

onları koruyacak bir hükme de sözleşmede yer verilmesi önem arz edecektir. Çünkü mücbir sebep ile uyarılmanın dayanağını teşkil eden beklenilmeyen hal kavramları birbiriyle bağdaşmayan ve bir arada bulunmaları mümkün olmayan iki ayrı hukuki müessese olup, sonuçları da birbirinden farklıdır.

Mücbir sebep kavramı, sözleşme taraflarından bağımsız olarak dış etkenler sonucu ortaya çıkan, sözleşmenin kurulması esnasında öngörülmesi mümkün olmayan, karşı konulamayan ve ifayı imkânsızlaştıran sebepler olup, değişen şartlara nazaran daha mutlak ve objektif bir kavram olup (Toprakkaya Babalık ve Pekdinçer, 2020), aynı olay hem mücbir sebep hem de değişen şart olarak değerlendirilebilirse de aradaki fark olayın ortaya çıkma şekli ve sözleşmenin ifa edilmesine olan etkisinde kendini göstermektedir (Eren, 2021). Beklenmedik hal ve mücbir sebep, özellikle belli özellikleri paylaştıklarından, birbirleriyle bağlantılı görünmektedir. İki kavram arasındaki fark, çoğu zaman, mağdur olan taraf için edimin maliyetinin arttığı, fakat imkânsız hale gelmediği durumlarda beklenmedik halin geçerli olduğu, ilgili taraf için edimin en azından geçici bir süreyle imkânsız hale geldiği durumlarda mücbir sebebin geçerli olduğu şeklinde tanımlanmaktadır. Beklenmedik hal, tarafların sözleşme programında bir değişiklik sebebi olup, tarafların amacı sözleşmenin uygulanması ve yerine getirilmesi olmaya devam etmektedir (Maskow, 1992).

Her ne kadar taraflar arasındaki depolama hizmet sözleşmesinde mücbir sebep maddesine yer verilmekte ve bu doğrultuda KUE'de belirtilen mücbir sebep maddelerinin uygulanacağı belirtilmekte ise de, KUE'de yer alan mücbir sebep maddesinde açıkça para borcunun ödenmesine ilişkin edimlerde mücbir sebep hallerine dayanılmayacağı da düzenlenmektedir. Dolayısıyla burada esasen borçlunun edimini ifa etmesini imkânsız hale getiren ve borçlunun borcundan tamamen kurtulmasına olanak tanıyan mücbir sebep maddesinden ziyade, beklenilmeyen hal sebebiyle uyarılma imkânına olanak tanıyan ifa güçlüğü maddesine yer vermek önem arz edecektir.

Özellikle karşılıklı taahhütler içeren sözleşmelerde tarafların edimleri arasında sözleşmenin kuruluşu esnasında oluşturulan denge, sözleşmenin kurulmasından sonra ortaya çıkan ve önceden tahmin edilmesi ve öngörülmesi mümkün bulunmayan, olağanüstü bir hal yüzünden aşırı ölçüde bozulmuş olabilir ve bu durum karşısında, sözleşmenin diğer tarafından sözleşme ilişkisine aynen sadık kalmasını ve edimini yine aynen sözleşmede kararlaştırıldığı gibi yerine getirmeye devam etmesini beklemek Medeni Kanun'un 2. maddesinde yer alan dürüstlük kuralı ile bağdaşmayabilir (Tale,

2021; Pak, 2020; avdar ve Karaca, 2017) ve bu Şartlar sözleşmenin yapıldığı zamanki gibi ifa edilmemesini gerekli kılabilir (Kaplan, 2007; Acar, Ünal, 2020).

Bu açıklamalar ışığında, depolatan taraf için mücbir sebep değil, beklenilmeyen hal sebebiyle uyarlama imkânı gündeme gelebilir. Bu anlamda beklenilmeyen halden maksat, önceden öngörülmeyen, tahmin edilemeyen ve ifayı imkânsızlaştıran değil, aşırı derecede güçleŐtiren ekonomik, hukuki veya fiili olaylardır. Bu açıdan, depolama sözleşmesinin taraflarından birisi olan depolatan taraf için uyarlama talebinin dayanağını oluŐturacak aşırı ifa glğne ilişkin hükmün sözleşmelerde yer alması gerektiği kanaatindeyim.

3.3. Doğal Gaz Depolama Yükümlülüğünün Arz Güvenliği Kapsamında Değerlendirilmesi

Global anlamda devamlı yaşanan deđiŐim ve geliŐmeler, dünya nüfusunun artması, endüstrileŐme ve artan tüketim talebi, küresel enerji gereksinimini de artırmakta ve ülkelerin enerji tüketimi, sanayi/imalat kapasiteleri ve yine sosyal hayat koşullarının geliŐmiŐliđi ile doğrudan bağlantılı hale gelmektedir (Aydın, 2022). Bazı lkeler, içinde buldukları jeopolitik konumları sebebiyle, enerji kaynaklarına ulaŐım bakımından avantajlı olmayıp, bu ülkeler kendi enerji ihtiyaçlarını karŐılayamadıkları hallerde enerji bakımından zengin ülkelerden enerji temin etmek zorunda kalmakta ve çeŐitli enerji politikaları oluŐturarak arz güvenliğini temin etmeye çalıŐmaktadırlar (Aydın, 2022).

Enerji arz güvenliği, enerji kaynaklarının çeŐitli Őekillerde, istenilen miktarda, uygun fiyatta ve kesintisiz, güvenilir ve aynı zamanda sürdürülebilir Őartlarda eriŐilebilir olmasını hedeflemekte (Aydın, 2022); aynı zamanda hem üretici hem de tüketiciler açısından tehdit arz eden, fiziksel olarak kaynağın kesilmesinden, fiyatlarda ortaya çıkan aşırı oynaklık gibi bir dizi ani, kısa ya da uzun dönemli olay veya eğilimin olumsuz etkilerini ortadan kaldıracak tedbirleri ifade etmektedir (Gault, 2007). Enerji arz güvenliği, ülkeler bakımından kritik konular arasında yer almakta olup, ülkelerin enerji arz güvenliğini sağlayabilmeleri için, enerji kaynak çeşitliliğini artırmaları, enerji tüketiminde verimliliği artırmaları ve yine enerji yönetim sistemlerini güçlendirerek geliştirmeleri gerekmektedir (Kocatepe, 2019). Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından 2017 yılında ilan edilen Milli Enerji ve Maden Politikası, Türkiye'nin gelecek dönemleri bakımından bir vizyon ortaya koymuŐ ve bu politikanın "ngrlebilir Piyasa" baŐlıđı altında, sektörde faaliyet gösteren kurumların yapılandırılması yer almıştır (Karagl, Kavaz, Kaya ve zdemir, 2017). Hal böyle olunca, arz güvenliğinin öneminden yola çıkararak depolama yükümlülüğünü daha geniş bir yelpazede değerlendirmek ve yalnızca özel sektör Şirketlerinin yükümlülüklerinden değil aynı zamanda bu

yükümlülüğün yerine getirilmesi ve kamu menfaatinin de sağlanması adına bağımsız bir otorite olan EPDK⁴'nin da bu yükümlülüğün sağlanmasında alacağı tedbirler de oldukça önem arz etmektedir.

Bu noktada belirtmelidir ki, depolama yükümlülüğü oranı 2019–2020 döneminde %1, 2020–2021 döneminde %2, 2021–2022 döneminde %3 olarak belirlenmiş olup, bu tarihlerin öncesi ve sonrasında ise %6 olarak belirlenmiştir. Daha açık bir ifade ile piyasa şartları göz önünde bulundurularak %6'dan %1'e düşürülen oran, piyasa koşullarının iyileşmesinden ziyade daha da kötüleşmesine rağmen her yıl artırılmış ve özel sektörün üzerinde gittikçe artan bir yük halini almıştır. Şüphesiz ki, görmezden gelinemeyecek haklı sebepler ile yalnızca özel sektör temsilcileri değil kamu otoritelerinin de uzun dönemli arz güvenliğini garanti altına alacak tedbirleri alması elzemdir.

Doğal gazın temin edilmesi hizmetinin kamu tekelleri marifetiyle sunulduğu pazarlarda arz güvenliği yüksek maliyetler pahasına sağlanmakta olduğundan, doğal gaz arz güvenliği konusunu maliyetler ile birlikte tahlil etmek ve arz güvenliğinin düzeyi ile maliyetler arasında bir denge kurmak gerekmektedir (NERA, 2002). Bu nedenledir ki, depolama yükümlülüğü özel sektör şirketlerinin mevzuatsal yükümlülüğü olsa da, piyasa ekonomilerinde arz güvenliğinin sağlanabilmesi kamu otoritesinin düzenlemeleriyle mümkün olabilecektir (International Energy Agency; Luciani, 2004). Buradan yola çıkarak önemle belirtmelidir ki, piyasanın arz güvenliğini sağlama yükümlülüğü yalnızca özel sektör şirketlerine yüklenmemeli ve yine piyasa mekanizması, politik sorunlar, hava ve iklim koşullarındaki marjinal sapmalar gibi düşük olasılıklı ancak güçlü etki yaratabilecek olaylar karşısında sektör temsilcisi olan şirketlerin sigorta işlevi görmesi beklenmemelidir.

Uluslararası Enerji Ajansı tarafından yapılan, OECD üyesi ülkelerin arz güvenliğini sağlamak üzere izlediği politikaların sınıflandırıldığı çalışmada, ülkelerin izlediği politikaların koşullara göre tespit edildiği anlaşılmakta, buna göre örneğin Almanya gibi ithalata bağımlı bazı ülkelerde depolama kapasitesi seçeneklerine itibar edildiği görülmektedir (IEA, 2002). Bu bağlamda, kamu otoritelerinin ülkenin özgül koşullarını dikkate alarak arz güvenliği problemlerini tespit etmesi, gerekli önlemleri fayda/maliyet analizi çerçevesinde değerlendirerek uygulamaya geçirmesi gerekmektedir (TEPAV, 2009).

⁴ 397 sayılı KHK'yı yürürlükten kaldırarak 4646 sayılı Kanun ile doğal gaz piyasasının serbestleşmesi ve rekabetçi yapının kurulması için ilk adımlar atılarak, düzenleme ve denetlemenin idari ve mali açıdan bağımsız bir otorite olan Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu tarafından gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, Türkiye’de piyasanın yeniden yapılandırılması ve doğal gaz ile ilgili mevzuata yönelik yapıcı değişikliklerin bütüncül bir enerji politikası perspektifi çerçevesinde hayata geçirilmesinin yerinde olacağı kanaatinde olduğumu belirtmek isterim.

4. Sonuç

Doğal gaz, dünya genelinde enerji ihtiyacının önemli bir kaynağı olarak kabul edilmekte ancak, bu kaynağın güvenli bir şekilde depolanması ve dağıtılması, enerji sektöründe yaşanan zorlukların da üstesinden gelinmesini gerektirdiğinden, doğal gaz depolama yükümlülüğü, enerji güvenliği ve istikrarı için kritik öneme sahip bir düzenlemedir. Doğal gaz depolama yükümlülüğü, genellikle enerji tedarikçilerine belirli miktarda doğal gazı depolama zorunluluğu getiren bir düzenleme olup, bu yükümlülüğün temel amacı, acil durumların yanı sıra talep artışlarına hızlı bir şekilde yanıt verebilmek, arz güvenliğini sağlamak ve enerji piyasalarında istikrarı korumak olsa da, tüm bu hususların amacına ulaşabilmesi aynı zamanda liberal bir doğal gaz piyasasının varlığını da beraberinde getirmektedir.

Doğal gaz depolama yükümlülüğü ile ilgili düzenlemelerin etkin bir şekilde uygulanması, enerji piyasalarının da sağlıklı bir şekilde işlemlerini, mevzuatsal ve sözleşmesel değişiklik ihtiyacının karşılanmasını ve yine acil durumlara karşı hazırlıklı olunmasını gerektirdiğinden, bu düzenlemelerin sürekli olarak gözden geçirilmesi ve uyumlu bir şekilde güncellenmesi, enerji sektöründeki değişen koşullara uyum sağlanması açısından büyük bir öneme sahiptir. 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu’nun amir hükmü gereği ve yine doğal gaz arz güvenliği dikkate alınarak doğal gaz ithalat lisansı sahiplerinin depolama yükümlülük oranının %6 olarak uygulanmış olduğu gözetildiğinde, bu husus özel sektör doğal gaz temsilcileri için ciddi bir maliyet ve risk unsuru taşıdığından, doğal gaz tedarikçileri doğal gazın depolanması yükümlülüğünde ifa güçlüğü problemi ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Doğal gaz depolama yükümlülüğünde yaşanan güçlüklerin farklı teknik, ekonomik ve yasal faktörlerden kaynaklandığı ve bu zorlukların aşılması için kapsamlı ve koordineli bir yaklaşımın gerekli olduğu dikkate alınır, teknolojik yenilikler, finansal destekler ve düzenleyici reformlar bu sürecin daha etkili ve sürdürülebilir olması bakımından önem teşkil edeceğinden, bu yolla enerji güvenliğinin artırılarak doğal gaz piyasalarında istikrar sağlanabileceği kanaatindeyim. Bu bağlamda, doğal gaz piyasası aktörleri arasında yapılan doğal gaz depolama sözleşmelerinin özel hukuk hükümlerine tabi bir sözleşme olduğu dikkate alındığında, her ne kadar taraflar arasındaki depolama hizmet

sözleşmesinde mücbir sebep maddesine yer verilmekte ve bu doğrultuda KUE'de belirtilen mücbir sebep maddelerinin uygulanacağı belirtilmekte ise de piyasa koşulları da göz ardı edilmeyerek özellikle depolatan taraf açısından esasen borçlunun edimini ifa etmesini imkânsız hale getiren ve borçlunun borcundan tamamen kurtulmasına olanak tanıyan mücbir sebep maddesinden ziyade, depo kapasite bedelinin ağır maliyeti nedeniyle beklenilmeyen hal sebebiyle uyarılma imkânına olanak tanıyan ifa güçlüğü maddesine sözleşmelerde yer verilmesi gerektiği kanaatindeyim.

Enerji arz güvenliği, ülkeler bakımından kritik konular arasında yer almakta olup, ülkelerin enerji arz güvenliğini sağlayabilmeleri için, enerji kaynak çeşitliliğini artırmaları, enerji tüketiminde verimliliği artırmaları ve yine enerji yönetim sistemlerini güçlendirerek geliştirmeleri gerekmekte olup, bu bağlamda arz güvenliğinin öneminden yola çıkarak depolama yükümlülüğünü daha geniş bir yelpazede değerlendirmek ve yalnızca özel sektör şirketlerinin yükümlülüklerinden değil aynı zamanda bu yükümlülüğün yerine getirilmesi ve kamu menfaatinin de sağlanması adına bağımsız bir otorite olan EPDK'nin ve kamu otoritelerinin bu yükümlülüğün sağlanmasında alacağı tedbirler de oldukça önem arz etmektedir. Her geçen gün kötüleşen doğal gaz piyasası koşullarına rağmen, depo yükümlülük oranının %6 olarak belirlenmesi özel sektör temsilcileri bakımından ciddi bir yükümlülük meydana getirmiş ve piyasa koşullarının iyileşmesinden ziyade daha da kötüleşmesine sebebiyet vermiştir. Bu sebepler ile yalnızca özel sektör temsilcileri değil kamu otoritelerinin de uzun dönemli arz güvenliğini garanti altına alacak tedbirleri alması, arz güvenliğini maliyetler ile birlikte analiz etmesi ve arz güvenliği ile maliyetler arasında denge kurması ve yine ülkenin kendine özgü koşullarını dikkate alarak arz güvenliği problemlerini değerlendirmesi gerekmektedir. Bu yolla, özel sektör temsilcilerinin de piyasada sigorta işlevi görmesi yönündeki doğru olmayan yönelimin de önüne geçilebileceği ve bütüncül bir enerji politikası izlenebileceği kanaatindeyim.

Kaynaklar

- 4646 Sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu (2001, 2 Mayıs). Resmi Gazete (Sayı: 24390). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4646&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Acar Ünal, Ö. (2020). COVID-19 virüsünün sözleşmelere etkisinin Tbk Md. 138 hükmü çerçevesinde değerlendirilmesi.
- Çalışkan, Y. B. Gümrükçüoğlu, Ö. F. Erol, A. Dülger, G. A. Yakacak, Ö. F. Kafalı (Ed.), *Koronavirüs Döneminde Güncel Hukuki Meseleler Sempozyumu: Bildiri Tam Metin Kitabı (29-30 Mayıs 2020)* içinde (285-383. ss.). İstanbul: İbn Haldun Üniversitesi Yayınları.
- Aslan, Y. (2009). *Enerji hukuku cilt III*. Ekin Yayınevi.

- Aydın, C. (2022). Enerji arz güvenliği ve Türkiye: Doğal gaz tedarik ve bağımlılıkları açısından inceleme. *Malatya Turgut Özal Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 87–103.
- Ayrancı, H. (2010). *Enerji sözleşmeleri*. Yetkin Yayınları.
- Bulut, E. (2021). *Doğal Gaz Piyasası Kanunu'nun öngördüğü hukuki rejim ve doğal gaz depolama sözleşmesi*. Yetkin Yayınları.
- Çavdar, P., Karaca, A. (2017). Türk hukukunda aşırı ifa güçlüğü ve toplu iş sözleşmesine uygulanabilirliği [Özel sayı]. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi: Prof. Dr. Bülent Tahiroğlu'na Armağan*, 23(3).
- Depolama Yükümlülüklerine İlişkin Usul ve Esaslar (2016, 3 Kasım). Resmi Gazete. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/11/20161108-23.pdf>
- Eren, F. (2021). *Borçlar hukuku genel hükümler* (26. bs.). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Gault, J. (2007). Is energy security a symmetric concern? *Oil Gas & Energy Law Intelligence*, 5(4).
- Gözler, K. (2009). *İdare hukuku: Cilt 2*. Ekin Yayınları.
- International Energy Agency. (2002). Flexibility in natural gas supply and demand.
- International Energy Agency. (2004). Security of gas supply in open markets.
- Kaplan, İ. (2007). *Hakimin sözleşmeye müdahalesi, sözleşmenin yorumu, sözleşmenin tamamlanması, sözleşmenin değişen hal ve şartlara uyarlanması*. Seçkin Yayınevi.
- Karagöl, E. T., Kavaz, İ., Kaya, S., Özdemir, B. Z. (2017). *Türkiye'nin Milli Enerji ve Maden Politikası*. İstanbul: SETA.
- Kocatepe, N. (2019). Enerji güvenliğinde Türkiye'nin rolü. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (71).
- Luciani, G. (2004). Security of supply for natural gas market: What is it and what is it not? *Social Science Research Network Electronic Paper Collection*.
- Maskow, D. (1992). Hardship and force majeure. *The American Journal of Comparative Law*, 40(3).
- Miş, N., Ulutaş, U., Yeşiltaş, M., Uzun, C. D., Karagöl, E. T. ... Çağlar, İ. (Ed.). (2017). *2017'de Türkiye*. SETA.
- NERA. (2002). Security in gas and electricity markets. *Final Report for the Department of Trade and Industry*.
- Pak, E. (2020). *Türk Borçlar Kanununda aşırı ifa güçlüğü: (TBK m.138)*. Seçkin Yayıncılık.
- Roberts, P. (2011). Gas sales and gas transportation agreements: Principles and practice (3. bs.). Sweet & Maxwell.
- TEPAV. (2009). *Türkiye'de Doğal Gaz Sektörünün Yeniden Yapılandırılması: Sekiz yıllık deneyimin arz güvenliği ve rekabet politikası perspektifinden değerlendirilmesi*. Ankara: TEPAV Yayınları.
- Tile, L. (2021). *Uyarılama sebebi olarak aşırı ifa güçlüğü*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Toprakkaya Babalık, İ., Pekdinçer, R. T. (2020, 3 Nisan). Koronavirüs salgınının sözleşmelere etkisi, ifa imkânsızlığı, ifa güçlüğü ve uyarılama [Blog yazısı]. Erişim adresi: <https://blog-lexpera-com-tr.offcampus.ihu.edu.tr/korona-virus-salgininin-sozlesmelere-etkisi-ifa-imkansizligi-ifa-guclugu-ve-uyarlama/>